

שמלכתחילה עשה רק שתי דפנות. והגר"א (בבאורו לאו"ח תרלד) פירש על פי דברי הפוסקים שאין להקדים עשיית הסכך לדפנות, והרי מבואר בעירובין פו: שאין אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' אלא בפי תקרה שרחבה ד' אמות, ואם כן הלא לעולם כדי לחול דין 'פי תקרה' מוכרח הסכך להיות קודם לדפנות – לכן אמרו שהיתה שם דופן מקודם וסיכך לאחר עשיית הדפנות, ואחר כך נפתחה הדופן האמצעית.

א. מבואר מדברי הגר"א הללו שגם כאשר הקדים דופן אחת או שתי לסכך, כיון שלא נתכשרה הסוכה בשעת הנחת הסכך, הרי זה כהקדים סכך לדפנות (וכן הוכיח מהגר"א בקהלות יעקב ו). וכן תמך בבכורי-יעקב (תרלה סק"ח) מלשון הגהות מיימוניות, ודלא כהפרי-מגדים (במשבצות זהב שם) שצדד להכשיר כשעשה דופן אחת של שבעה טפחים.

עוד יש להעיר שמשמע מכאן אפילו שהסכך והדפנות באו כאחת מבחינת הזמן, פסול משום 'מן העשוי', עכ"פ בכגון זה שהסכך הוא סיבה לחלות דין הדופן. וכעין זה צדדנו לעיל ג: שהמסכך בענפים עם פירות, הגם שע"י הסיכוך נתבטלו הפירות ונתכשרו לסיכוך, הרי זה 'מן העשוי' אעפ"י שמיד עם הסיכוך מתכשרים.

ב. התוס' שנקטו 'הפחית' לאו דוקא – נראה שזהו רק לפי פירושם [וכמדויק מדבריהם שלא דקדקו כן אלא לאחר שדחו פרש"י ופרשו אחרת], שיש לפרש פי תקרת האכסדרה יורדת, ולא כפרש"י שמדובר על סוכה שבחצר ללא אכסדרה ו'תקרה' היינו תקרת הסוכה, שלכן לדבריהם אין כל הכרח להקדים הסכך לדפנות. וזה דלא כמו שכתב בשבט הלוי (ח"ו נו וח"ח קמו) להוכיח מהתוס' שאם קדם הסכך לדפנות, עכ"פ כשקדמה דופן אחת, כשרה.

סיכומי דינים ושיטות בענין פי תקרה יורד וסותם – בעירובין צד.

דף יט

'הכא בקנים היוצאים לפנים מן הסוכה ומשכא ואזלא חדא דופן בהדיהו' ואם תאמר, וכי גרועה זו משתים כהלכתן ושלישית אפילו טפה, ומדוע היה עולה על הדעת לפסול? י"ל שמדובר כשעשה שתי הדפנות שבצדדים ארוכות, הגם שהיה די לו בשבעה טפחים באחת מהם – וא"כ זה מוכיח שרוצה לעשות כל הסוכה בדפנות ארוכות, והדופן האחת הנמשכת עם הפסל אינה מן הסוכה אלא עומדת בפני עצמה (עפ"י רא"ש; תור"פ).

החזון-איש (קמד, א) צדד לפרש דבריו שאמנם הסכך היוצא לא נעשה לשם צל [ושמא אף חשב להדיא שלא להשתמש באותו מקום], ואעפ"י שדינו בעצם כסכך פסול, בכל זאת מתכשר מדין 'פסל היוצא' ואינו דומה לכל פסול אחר בגופו של סכך שאינו מתכשר, כי פסולו הוא במחשבה, בכך שלא נעשה לשם צל, וקל לו להיות נטפל לעיקר הסוכה.

ובדעת ר"י (המובא ברא"ש לעיל סי' ג) כתב החזון"א לפרש שלפי האמת הקנים היוצאים גם הם בכלל הסוכה שנעשתה לצל. ולפי דרך זו לא מצינו שחסרון תנאי-הכשר בסכך יוכשר בשביל 'פסל היוצא'. ע"ש.

א. יש מהראשונים שפירשו טעם הדין, שרואים את הדופן הקצרה כאילו ממשיכה במקום הפסל, במקביל לדופן הארוכה (עפ"י מאירי ורבנו מנוח בדעת רש"י ד. וכ"ה לשון הירושלמי המובא במלחמות ה' לעיל ז; לבוש תרלא, ז). ולפי טעם זה נראה לכאורה שאם הפסל מונח בצד הדופן הארוכה בלבד, וממנו ולקצרה יש אורך מפסיק – לא יתכשר מקום הפסל, שהרי גם אילו היתה שם דופן ממש לא היתה מועילה משום הפסק האויר. ואולם מלשון ר"ח 'שלמא להו סככא אפלגא דדופן' יש לדקדק שהפסל היוצא אינו נתון לכל רוחב הסוכה אלא רק בצד הדופן הנמשכת, ואעפ"י כ' נטפל לסוכה ונידון כמוה, הגם שאין שם אלא דופן אחת. ובחזון"א (קמד, א) נקט שאפילו אין שבעה בפסל היוצא, ואפילו יש אורך ג' טפחים בין הפסל היוצא לדופן, כל שיש כנגדו דופן אחת – כשר. ע"ש.

ב. לפי אותן דעות שרואים את הדופן ממשכת [ולא משום טפילות לעיקר הסוכה], יתכן שאין אומרים כן בדופן קצרה שאינה סתומה אלא עשויה בצורת הפתח בלבד. ובוה יש לפרש דברי הריטב"א והר"ן לעיל ז, שהקשו לפרש"י שבדופן שלישית טפח צריך לעשות צורת הפתח עד קצה הדופן, א"כ למה נצרכת ההלכה של טפח הלא יש שם שלש דפנות [ומזה כתב הר"ן להוכיח שאין מועלת צורת הפתח לשתיים דעריבן]. ופירש הריטב"א שא"צ שצורת הפתח תימשך עד קצה הדופן אלא די עד סוף ז' בלבד. וקשה עדיין תיפוק ליה שהכל יוכשר משום 'פסל היוצא מן הסוכה' ולמה נצרכת ההלכתא? אלא נראה שלשיטתו אין אומרים 'פסל היוצא' מדופן העשויה מצורת הפתח (עפ"י מה ששמעתי מידידי הגרמ"י יעקבוביץ שיחי').

ובדעת רש"י יש לומר דין 'פסל היוצא' אף בצורת הפתח, ואמנם די בצוה"פ עד סוף ז' והשאר כשר מדין פסל היוצא. ובוה מיושבת קושית הרא"ש מה נתחדש בדין זה תיפוק ליה ששלישית כשרה אפילו טפח – אך לולא דין 'פסל היוצא' היה צריך למשוך צורת הפתח עד קצה הדופן.

ג. מסתבר שפסל היוצא באופן האמור אינו משלים סוכה, אלא צריך שבעיקר הסוכה יהא שיעור ורק אז מכשירים הפסל. תדע שאל"כ מדוע הצריכו בשלישית צורת הפתח למשך שבעה הלא די אף בפחות והשאר יוכשר משום 'פסל'. אך מסתבר שלענין גזירת בית שמאי בשלחנו בתוך הבית, אם שלחנו במקום הפסל היוצא – כשר. [ולדעת הנוקטים (ע' לעיל ג.) שהטפח השביעי לשלחן אינו אלא משום שמא יימשך החוצה, יתכן ואם הסוכה ששה ומקום הפסל משלים לשבעה – כשר].

'אמר ליה רבי אבא: זה מצטרף וישנים תחתיו וזה מצטרף ואין ישנים תחתיו...'. כלומר לא יניח ראשו תחת האויר (רא"ה).

צריך עיון אם אין ישנים תחתיו מדאורייתא או מדרבנן [וכן יש לעיין בטיט הנרוק]. ואם אינו אלא מדרבנן, מיושבת קושית הבית-הלוי (ח"ג ג) לשיטת הראשונים (ג.) שסוכה הפחותה מראשו רובו ושלחנו פסולה מחשש שמא יימשך אחר שלחנו חוץ לסוכה, מדוע אויר פחות מג' מצטרף להכשיר הסוכה, הלא כיון שאין כשר לישב שם, קיים שם אותו החשש, שמא יימשך וישב שם – ואם ננקוט שמהתורה כשר לישב שם מובן שלא גזרו שמא יימשך לשם שזו כעין גזרה לגזרה.

בבאר מהלך הסוגיא ובפסקי הרמב"ם, ע' בחדושי רבי חיים הלוי הל' סוכה ה, יט.

(ע"ב) 'אחת קטנה ואחת גדולה'. 'קטנה' היינו בכדי שכובה (ר"ן).

'טעמא דעשאה לשכיבה הא סתמא לסיכוך...'. נראה שבעושה מחצלת לעצמו אין שייך 'סתמא' כי כל העושה עושה לצורך מסוים, אלא מדובר באומן העושה למכור, ולכן מחצלת גדולה כיון שסתמה עומדת לסיכוך הרי עושה אותה לדעת הלוקחים לסיכוך, והקטנה נעשית על דעת הלוקחים לשכיבה. ונחלקו הראשונים בענין זה; הרי"ד כתב שמחצלת הנעשית בידי האומן למכרה לאחרים, הכל נקבע לפי דעתו של הקונה, אם קנה לסיכוך כשרה ואם לשכיבה פסולה. והרא"ש חלק וכתב שהכל נקבע לפי מנהג אנשי המקום ולא לפי דעת האיש הפרטי שקנאה (עפ"י שפת אמת).

ועוד כתב הרא"ש: אפילו אמר לאומן עשה לי מחצלת לסיכוך, אם הוא מקום שנהגו לשכב במחצלות – פסול, שהרי הרואים אינם יודעים שאמר זאת לאומן ויבואו הכל לסכך בהן. ולפי זה מה שאמרו במחצלת קטנה שעשאה לשכיבה מסככים בה, פירש השפת-אמת בשעשאה לעצמו, שכל הרואה יבין שעשאה לסיכוך, אבל עשאה למכור לאחרים, הלא גם אם הקונה קנאה לסיכוך אין מסככים בה מפני גזרת הרואה, שרחוק לומר שהלך זה לאומן לומר לו לעשותה לסיכוך.

ולכאורה הדבר קשה בסברה לחלק בגזרת הרואים בין עשאה בעצמו או קנה, כי מנין יודעים הכל אם קנאה או עשאה, ומנין לחלק מעצמו בגזרה שלא הוזכרה בגמרא. ולכן נראה יותר כמשמעות הפוסקים (תרכט, שהביא השפ"א) שלפי הרא"ש מתפרש

ראשונים כתבו שאף מן הצד אין לדון 'לבוד' (עפ"י מאירי; תוס' וריטב"א עירובין י: רא"ש אהלות יא,א). וע"ע ברש"ש ובאגרות משה או"ח ח"א קעה,ו-ז.

דפים יח – יט

לב. סיכך על גבי אכסדרה מהו?

סיכך על גבי אכסדרה (= בנין מקורה בכניסת הבתים, כעין פרוזדור. לפרש"י מדובר באכסדרה המקפת את החצר ואין לה דפנות בצד החצר ורחבה ארבע אמות או יותר, וסיכך על גבי אויר החצר וסמך הסכך מעל שפת הקירוי של האכסדרה, והשאלה האם יש דפנות כשרות לסוכה זו); – אם יש לה פצימים (= עמודים, ואין בין עמוד לעמוד שלשה טפחים. רש"י), בסורא שנו: כשרה. ובפומבדיתא שנו בדבר מחלוקת; אביי הכשיר ורבא פסל כי אין אומרים 'לבוד' במחיצות שנעשו לתוכן ולא לצד שכנגד. והלכה כלשון ראשונה, שכשרה.

כן פרש"י. ואולם הר"ן כתב בדעת הר"ף שאין מדובר בלבוד אלא בשני פצימין העומדים בשני צדי הדופן, ומודה רבא שאומרים באופן זה 'פי תקרה יורד וסותם'.

אין לה פצימים; ללשון ראשונה אביי מכשיר, שפי תקרת האכסדרה (= קצה התקרה הבולט בסוכה) יורד וסותם. ורבא פוסל. ומחלוקתם אמורה לפי שיטת רב המתיר לטלטל בשבת באכסדרה שבבקעה משום 'פי תקרה יורד וסותם' – האם מתיר כאן הגם שהמחיצות נעשו לצורך האכסדרה ולא לשטח החצר, אם לאו. אבל לשמואל שאסר לטלטל, ודאי גם כאן פסול. לפי לשון אחרונה – פסולה לדברי הכל.

מבואר בגמרא שהכל מודים בסוכה בת שתי דפנות מקבילות, שהיא בתוך החצר ופתוחה ברוח האמצעית ואינה סמוכה לאכסדרה – אין אומרים פי תקרה שלה ירד ויסתום, כיון שהיא מפולשת ועשויה כמעבר לבקיעת רבים.

וכן הדין בכל סוכה; אין אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' ממנה עצמה, רק בפי תקרה בלא הסכך כגון תקרת אכסדרה (תורי"ד. וכ"כ הרא"ה ופירש משום שהסוכה בנין עראי. וצ"ב לפי"ז מדוע אמרו 'דהו"ל כמבוי המפולש' הלא אף בשתי דפנות כמין ג"ם אין אומרים 'פי תקרה' מהסכך).

אין שייך 'פי תקרה' אלא כשהוא בולט, אבל הנמיך הסכך והשווהו לפי תקרת האכסדרה, כך שפי התקרה אינו בולט – לדברי הכל אין כאן דופן.

א. התוס' מפרשים שאביי ורבא נחלקו בסוכה שיש לה שתי מחיצות כמין גא"ם ואין לה דופן שלישית כלל; האם אומרים ברוח השלישית 'פי תקרה יורד וסותם'. אבל אם אין לה שתי דפנות כהלכתן, אף לאביי אין להכשיר על ידי 'פי תקרה'.

ויש ראשונים המפרשים באכסדרה בת שתי דפנות מקבילות ומקצתה מקורה, וסיכך בסמוך לתקרת האכסדרה עד הקצה האחר. ואם יש לה פצימים ברוח השלישית דהיינו עמודים בולטים, אפילו יש בין פצים לחברו שלשה טפחים, אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' לרוח שלישית. וכשאין שם פצימים – מחלוקת (עפ"י ר"ן בדעת הר"ף; רא"ה; מ"מ וכס"מ בדעת הרמב"ם ד,ח).

ב. הלכה כרבא שאין להכשיר הדופן על ידי 'פי תקרה' [אף לא כשיש שתי מחיצות מלאות. ראשונים]. אבל ע"י 'לבוד' בפצימי האכסדרה – כשר.

היו לה שתי דפנות טובות, והניח פצים טפח בדופן שלישית באופן שהוא נראה מבחוץ ולא נראה מבפנים, שאינו בולט כלפי תוך הסוכה אלא משוך חוצה לה – רב כהנא נהג התר בדבר (עפ"י רש"י).

לפי פירוש אחד ברא"ש, לא התיר רב כהנא אלא בצירוף צורת הפתח שהיתה באותה דופן. ולפי פירוש אחר, מה שרבא פסל ב'פי תקרה' אין זה אלא מדרבנן, ולפיכך מועילה הנחת טפח שוחק גם כשאינו ניכר מבפנים. אבל בלאו הכי אין מועיל בסוכה. ואולם מרש"י משמע שרבא פוסל מדאורייתא (וע"ע אגרות משה יו"ד ח"א קלח).

דף יט

לג. א. 'פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה' – מאי נפקא מינה?
 ב. העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל – מה דינה?

א. שנו בתוספתא: פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה. ונחלקו אמוראים בפירושה – עולא פירש: קנים (= סכך) היוצאים לאחורי הסוכה, שצלתם מרובה מחמתם ויש בהם שיעור הכשר סוכה ושלש דפנות מקיפות אותם; אעפ"י שלא נעשו (רש"י: הדפנות. תוס': הקנים) לשטח שבהוץ אלא לפנים – כשר לישב שם כסוכה עצמה.

רבה ורב יוסף: קנים היוצאים לפנים מן הסוכה בצד הרביעי הפתוח, ונמשכת דופן אחת כנגדם – אפשר לישב תחתם ואין אומרים כיון שאין שם דופן שניה מוכח שהוא מקום לעצמו והרי אין בו הכשר סוכה. רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: סוכה שרובה צלתה מרובה מחמתה ומיעוטה חמתה מרובה מצלתה; אעפ"י שאותו מקום יוצא מהכשר סוכה – נידון כסוכה.

א. סוכה גדולה שיש בה שטח של שבעה טפחים או יותר שחמתו מרובה מצלתו – צריך עיון אם נכשיר אותו מפני צירוף שאר הסוכה (ר"ן). ומובא ברמ"א תרלא, ב. ויתכן שאם אותו חלק שבעה על שבעה שחמתו מרובה נמשך לכל משך הסוכה, הרי הוא מפסיק בין הדופן לסכך שצלתו מרובה ואולי הכל פסול. פמ"ג, מובא במשנ"ב.

ב. הרא"ש והרמב"ם (סוכה ה, כ) כתבו שמדובר שבחישוב הכולל צלתה של הסוכה מרובה מחמתה. ונראה שאם חמתה מרובה מצלתה אזי אותו מקום שחמתו מרובה מצלתו – פסול בכל אופן, ואילו המקום שצלתו מרובה, אם יש בו כהכשר סוכה בשטח ובדפנות – כשר, ואם לאו – הכל פסול (עפ"י חזון איש קנ, יז).

רבי אושעיא אמר: סכך פסול פחות משלשה טפחים בסוכה קטנה; אעפ"י שיצא מתורת סוכה, שאינו מין כשר, מצטרף ומשלים לסוכה ואף ישנים תחתיו (עפ"י רש"י. והתוס' נקטו כגירסת הספרים שאין ישנים תחתיו, עכ"פ כשאין שיעור הכשר סוכה כסכך הכשר לבדו).

א. הלכה ככל הפירושים, שאינם חולקים זה עם זה לדינא (עפ"י המאור; הרא"ש). והגר"ח הלוי (סוכה ה, יט) פירש בדעת הרמב"ם שהפירושים חולקים ונקט הרמב"ם להלכה כפירוש האחרון שגם סכך פסול יש בו דין 'פסל היוצא מן הסוכה'.

ב. בדין 'פסל היוצא' מצינו נפקותות נוספות; סוכה גבוהה למעלה מעשרים אמה שבנה לה אצטבא למעטה בשיעור הכשר סוכה – יש ראשונים הסוברים שכל הסוכה מתכשרת מדין 'פסל היוצא'. ויש חולקים, (כדלעיל ד); –

סוכה שדפנותיה משופעים [באופן הכשר], אפשר לישב אף תחת השיפוע במקום שאינו גבוה עשרה, כדין 'פסל היוצא' (כן צדדו התוס' בד"ה העושה); – סוכה שיש באמצעה אויר שלשה על שלשה, או סכך פסול ארבעה – אף הצדדים שבין האויר

לדפנות שאין בהם כשיעור הכשר סוכה, ואפילו מה שיוצא לחוץ לגמרי – כשרים, מפני שמחזורים למקום שיש שם סכך כשר והרי הם נטפלים אליו כדין פסל היוצא מן הסוכה (עפ"י תוס' יו. ד"ה אויר. ופירשו אחרונים דבריהם, היוצא מהדופן הקצרה אבל יש דופן אחת כנגד הפסל. ע' באחרונים סי' תרלב ובחזו"א קמד, א); –

נסר שרחבו ארבעה טפחים המונח בפתח הסוכה וטפח ממנו בחוץ [ודופן אחת נמשכת כנגד כולו. עפ"י פמ"ג ולבו"ש ר"ס תרלב], מצטרף החלק שבחוץ עם זה שבפנים לפסול כאילו כולו בפנים, משום 'פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה' (לעיל יד.).

ב. שנינו: העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל – רבי אליעזר פוסל מפני שאין לה גג, וחכמים מכשירים. ומבואר בגמרא עפ"י הברייתא שכן היה שונה רבי נתן, אבל חכמים שבדורו חולקים וגורסים להפך; ר"א מכשיר וחכמים פוסלים. והלכה כמותם.

הגביהה טפח מן הקרקע או שהפליגה מן הכותל טפח – כשרה לדברי הכל.

א. מרש"י משמע אפילו הטפח המוגבה או המרוחק אינו סתום אלא חלל ריק – כשר. וכתבו התוס' שכן משמע קצת בירושלמי. [ולדעה זו, אף אם אין גג ישר למעלה אלא כל שבפחות מג' טפחים לקצה העליון יש שם רוחב טפח – כשר. עפ"י מגן אברהם, כהסבר בכורי יעקב. מובא במשנ"ב ושעה"צ תרלא, י]. והתוס' והרא"ש כתבו לפרש שעשה בנין כלשהו בטפח המוגבה, וסיכך בטפח שהרחיק מהכותל. וכן הביא הרמ"א (תרלא, י) דעה זו. וראוי לחוש לה (מ"ז בשם הלבוש).

ב. מדובר כשיש גובה עשרה טפחים לפחות במשך שבעה טפחים, [ומודדים גובה עשרה ביושר ולא באלכסון. מגן אברהם. וצ"ע בדברי הרא"ה שנקט י"ז טפחים למשך הדופן המשופעת – והלא צריך להוסיף את אכילת האלכסון], וגם עשה את השיפוע מדבר הכשר לסיכוך (ר"ן ועוד. והריטב"א הוסיף שהכל צריך להיות עשוי מדבר הכשר, מפני שהסכך סומך על הדפנות לגמרי), ואז אפשר שכשר לישב גם בתחתית השיפוע שאינו גובה עשרה, כדין פסל היוצא מן הסוכה, אבל אם אין גובה י' במשך ז' – פסולה (תוס'). לכאורה היה נראה שאין הדבר מוסכם ולכמה דעות אין לישב שם. ע' טור ב"ח ופרישה תרלג, י לענין סוכה שאינה גבוהה עשרה וחקק בתוכה והשלימה לעשרה, אין לישב בין החקק לדופן. אך כבר הקשה המג"א (תרלג סק"ח) מה חילוק יש ביניהם. ובחזו"א (קמד, א) כתב לחלק שבחקק אין דין שיפוע אהלים). ג. יש לעיין האם שיפוע דפנות כשר כשאין בו כשיעור תל המתלקט עשרה טפחים במשך ארבע אמות שאין זו מחיצה לחילוק רשויות, אם לאו.

לענין טומאת אהל כתבו ראשונים ששיפועי אהלים כאהלים להביא את הטומאה, הגם שלענין סוכה ושבת (ע' שבת קלח): לאו כאהלים דמו, כי הקובע בטומאה הוא חלל טפח על טפח ברום טפח (עפ"י ר"ש ורא"ש אהלות ז, ב). ויש שאין מחלקים בין 'אהל' לטומאה ולשאר הלכות (ע' קרבן נתנאל כאן. וכ"כ בספר מגלת ספר על הסמ"ג בדעתו).

דין שינה בכילת חתנים בסוכה – נתבאר לעיל י-יא.

דיני טיט הנרוק לענין טבילה נטילת ידיים וקידוש ידיים ורגלים – בזבחים כב.